

РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ НА БУКОВИНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

В статті розглядається становлення і розвиток музичного освіти на Буковині в другій половині XIX – поч. XX століття. Автор проаналізував розвиток народної пісні, церковного співу; визначено різні типи класифікації пісенного мистецтва. Досліджено вплив західноєвропейської культури на формування музично-освітніх установ (створення музичних товариств, шкіл, ліцеїв, хорів).

In the article formation and development of music education in Bukovina in the second half of the XIX and the beginning of the XX centuries are considered. The author analyses the development of a national song, church chanting. Different types of classification of singing creativity are defined. Influence of the Western European culture on formation of musical and educational institutions (creation of musical societies, schools, lycées, choral collectives) is investigated.

На сучасному етапі розвитку України особливої гостроти набуває потреба підвищення ролі гуманітарної освіти як ефективного засобу формування духовного потенціалу людини й суспільства в цілому.

У Національній доктрині розвитку освіти зазначено: “Освіта відтворює і нарощує...духовний...потенціал суспільства” [2, с. 137]. Адже, протягом всього свідомого розвитку людства педагогіка, як сфера духовного, була дотичною до природи людини, її духу і культури.

У даному контексті справедливими видаються слова Миколи Грінченка: “Звідки і куди простуємо ми в своєму музичному розвої, які шляхи будучини накреслило нам наше минуле – ці питання може розв’язати нам лише історія музики...Музика, власне, є початок культурного життя людини; вона є перший крок до пізнання себе духовною істотою” [1, с. 28].

Тому нині важливого значення набуває переосмислення попереднього мистецько-педагогічного досвіду, насиченого цікавими ідеями та цінними практичними розробками, широкого загалу як світової мистецько-педагогічної школи (Ф. Бузоні, Й. Гат, К. Мартінсен, Г. Нейгауз), так і українських музикантів, композиторів, учителів (О. Александров, Ф. Блуменфельд, С. Людкевич, К. Михайлов, В. Пухальський тощо).

Аналіз наукової літератури та зіставлення його з потребами сучасної мистецької освіти і, зокрема, музичної освіти дозволяє виявити недостатнє дослідження проблем віднайдення, вивчення та повернення до науково-практичного використання багатого мистецько-педагогічного досвіду попередніх історичних періодів у розвитку української культури.

Водночас, система музичної освіти та професійної підготовки фахівців з музичного мистецтва на теренах Буковини другої половини ХІХ – початку ХХ століття залишається недостатньо дослідженою.

Тому особливо актуальним сьогодні бачиться розгляд питань стосовно становлення і розвитку музичної освіти в зазначений період.

Витоки музичного життя на Буковині (територія якої належала на той час до Австро-Угорської імперії) слід шукати в народній пісні. Систематичне дослідження з’явилося лише на початку ХХ століття, коли на Буковині почали записувати народні пісні.

Так, у Чернівцях було засновано комітет збору народної пісні “Arbeitsausschuss für die Sammlung und Herausgabe des rumänischen Volksliedes der Bukovina” (Робоча комісія зі збору та видання народних пісень на Буковині), який

видає 6 червня 1906 року брошуру, що містить практичні поради, інструкції до збору й запису пісень. Ініціатором видання був професор романських мов Чернівецького університету Матіас Фрідвагнер, хоча достеменно не можна стверджувати, що він займався ніким недосліджуваною галуззю.

Адже збиранням та записом народних пісень та поезій займалися окрім нього також Васіле Александрі (1847 р.), Сімеон Флоря Маріан (1847 р.), Кароль Мікулі (1848 р.), Йозеф Поммер (1849 р.).

Ці діячі вважали, що народна пісня народжується серед народу, під час цього процесу невідомі ні поет, ні композитор, однак вона стає народною тому, що вбирає в себе характер, чуттєвість, темперамент, національний колорит, звичаї народу, а також історичні події.

Для визначення ролі пісні в житті народу згадані нами автори зробили класифікацію народної пісні, виділяючи п'ять категорій:

- історичні епічні пісні;
- тужливі пісні;
- пісні про кохання;
- обрядові пісні;
- танцювальні пісні.

Так само в хронологічному порядку з'являються "Народні румунські пісні Графства Біхор", зібрані Бела Барток. У своїх працях автор намагається зробити класифікацію за емпіричним критерієм, виділяючи п'ять категорій народної музики, а саме:

- мелодії колядок,
- весільні мелодії,
- похоронні мелодії (голосіння);
- танцювальні мелодії;
- мелодії дойн (ліричні або епічні тексти без особливого призначення).

Цікавою є класифікація, запропонована Валентином Драгой. Відомий

буковинський композитор поділяє народну музичну творчість на дві великі категорії:

- традиційна музика (колядки, голосіння, весільні піні);
- лірична музика (автентичні пісні, дойни, балади, колискові).

На відміну від попередніх, інша класифікація була побудована за психологічними, індивідуальними та соціальними критеріями. Вона належить Г. Брязулу, який зазначив, що всі найвизначніші події з життя селянина пов'язані з музикою, тому він обирає критерієм класифікації духовну цінність – життя від народження до смерті.

Між цими двома зазначеними пунктами вміщується весь космос людського буття і виражається в розмаїтті жанрів народної музики:

- колискові пісні;
- різдвяні пісні;
- дойни;
- світські пісні;
- танці;
- балади;
- голосіння.

Так, Г. Брязул намагався викласти цю класифікацію в “Книзі пісень” для IV класу середньої школи.

В історію фольклорних досліджень на Буковині входив і Александр Воевідка (1862-1931 рр.). По черзі він займав такі посади: вчитель, директор, інспектор, добре грав на скрипці, мав ґрунтовні знання з музики, а музичну освіту здобув під керівництвом директора Чернівецького Товариства філармонії Адальберта Грімалі. Діяльність Александру Воевідка як збирача народних пісень тривала протягом 1907 – 1924 рр., в результаті чого було опубліковано більше 3 000 пісень.

Особливого значення у даному процесі мав і церковний спів, який існував і розвивався на Буковині так як і народна музика, де використовувалися слов'янські і грецькі пісні.

Незважаючи на те, що існували нотні записи церковних пісень, усна традиція залишається єдиним способом їх збереження.

Так, 1840 році у Команештах єпископ Єудженіу Гакман засновує школу для підготовки церковних співаків, яку пізніше переносять у Чернівці.

Першим, хто записав церковні пісні був Сильвестру Мораріу Андрієвич (1818-1895 рр.). У 1879 році він друкує у Відні "Церковну псалтикію. У 1896 році так само у Відні, священник Єудженіу Воробкевич (1863-1908 рр.) друкує повну псалтикію русинською мовою, в трьох версіях – російській, болгарській та грецькій, які використовувалися на Буковині фахівцями з музичного мистецтва. Цікаво що, російська версія походить з Києва та Галичини, болгарська з Болгарії, а грецька, яку Сильвестер Мораріу поставив на музику, вважається традиційною. Збереглася одна літографійна псалтикія, що використовувалася учнями Чернівецької канторської школи, автором якої був архідиякон Міхай Урсуляк (1863-1928рр.).

В той період на Буковині майже не докладалося ніяких зусиль для підтримки традиційної церковної музики. У журналі "Кандела" було вміщено лише дві короткі нотатки стосовно псалтикії та кілька думок про музику.

Відчутним на розвиток музичної освіти на Буковині був і вплив західноєвропейської культури. Так у 1903 році виходить друком праця Антона Норста "Der Verein zur Forderung der Tonkunst in der Bukowina" (Товариство зі сприяння розвитку музичного мистецтва на Буковині), в котрій автор намагався представити аспект музичного життя на буковинських землях з погляду тих інституцій, що були осередками західноєвропейської культури.

Ця інституція, а саме, "Товариство філармонії" існувало з другої половини ХІХ століття і навколо нього гуртувалася вся музична спільнота Буковини. Тому,

в 1902 році, з нагоди сорокаріччя з дня заснування згаданого товариства (1862-1902 рр.) Антоном Норстом було узагальнено розвиток тодішньої музичної культури.

Відомо, що перші контакти із західноєвропейською музикою відбулися починаючи з 1775 року завдяки діяльності австрійських труп, гастролей театрів та відомих музикантів. Згодом, у 1777 році, з нагоди приєднання Буковини до Австро-Угорської імперії відбулися святкування, де звучала військова музика, марші та модні танці тих часів.

Варто згадати також і світське життя, танцювальні вечори, на яких грали духові оркестри. Керівники таких оркестрів були, водночас, і вчителями музики на Буковині. Однак, попри це, для успішного навчання не вистачало музичних інструментів. Тому, найперше на Буковину почали привозити піаніно, щоб в кожній заможній оселі знаходилося хоча б по одному. Багато з них передавали у села, особливо у будинки православних священників.

Одним із найпопулярніших музичних інструментів була скрипка, у католицьких соборах грав орган, а також розвивалася танцювальна музика для сімейних розваг. З 1821 по 1835 рр. у Чернівцях працював талановитий органіст Йосиф Марек, який приїхав на Буковину з Богемії, а також в якості службовця приїжджає Карл Умфлауф, який своїм блискучим баритоном популяризує пісні Франца Шуберта. Завдяки цьому австрійському службовцю стимулюється розвиток музичного життя на Буковині. Він організовує сімейні вечірки, на яких звучала камерна та оперна музика, згуртовував навколо себе найкращих музикантів міста. На цих заходах грали музику Гайдна, Моцарта, Бетховена, розповсюджувалася слава про Чернівці, як про музичне місто.

Великі європейські віртуози не обминали столицю Буковини під час своїх гастролей. Наприклад, Ференц Ліст виступав з двома концертами в Чернівцях, буковинці мали змогу не один раз чути прекрасний голос Соломії Крушельницької.

На появу місцевих талантів впливали зразки західноєвропейської музичної культури, а також відбувалися певні зміни у діяльності музично-освітніх інституцій. Разом з тим, найвизначнішим музикантом Буковини того часу вважався Кароль Мікулі (1821-1897 рр.) здобував освіту у Парижі, був учнем Фрідеріка Шопена, який навчав його гармонії та контрапункту.

Кароль Мікулі повернувся на Буковину і почав гастролювати по містах Лемберг (Львів), Хотин, Київ, Ясси, Бухарест тощо. Його творчими здобутками були «Сорок вісім румунських національних арій», а також написані вальси, мазурки, полонези та балади. Плідною була його діяльність як директора Львівської консерваторії, а також були видані декілька томів творів Фрідеріка Шопена, засновано приватну музичну школу.

Поряд з цим, у 1859 році організоване перше музичне товариство “Czemowitzer Gesangverein” (Чернівецьке товариство співу). Заслугою товариства було створення в 1904 році першої музичної школи ім. В.Лисенка в Чернівцях.

У багатонаціональному буковинському краї поряд з «Товариством філармонії», «Чернівецьким товариством співу», були створені і інші:

- українцями – «Товариство Буковинський кобзар»;
- німцями – «Спілка Шуберта», «Чоловіче хорове товариство». «Жіноче хорове товариство»;
- поляками – «Лютня»;
- євреями – «Хазамір».

Таким чином, становлення музичної освіти на Буковині другої половини XIX – початку XX століття сприяло розвитку музично-педагогічної думки, активізувало видавничу, наукову, навчально-методичну і просвітницьку справу.

Список використаних джерел:

1. Грінченко М. Історія української музики (Ухвалено музичним товариством ім. Леонтовича). Вид-во «Спілка». – Київ, 1922. – С. 28.

2. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002. - № 26 (24 квітня – 1 травня). – С. 137.
3. Кошиць О. Про українську пісню і музику. – К.: Муз. Україна, 1993. – 49 с.
4. Ляшенко І.Ф. Народність і національна характерність музики. – АНУРСР. – Київ, 1957. – 92 с.
5. Лисенко М.В. Про народну пісню і про народність в музиці. – К, 1955. – «Мистецтво». – 66 с.
6. George Onciul “Din trecutul musical al Bucovinei”. Cernauti, 1932.

Відомості про автора:

Філінчук Наталія Олександрівна – науковий співробітник відділу педагогічної естетики та етики ІПООД АПН України.

Контактні телефони:

моб. 80953156249

дом. 516-86-52